

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Martina Grlica
Matični broj: 19762

Zelena pismenost
aktivnosti i programi knjižnica u promicanju održivog
razvoja i zaštite okoliša

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost – smjer knjižničarstvo
Mentorica: dr. sc. Dejana Golenko

Rijeka, 24. rujna 2018.

Sažetak

Zelena pismenost kao jedan od oblika informacijske pismenosti pojavljuje se devedesetih godina 20. stoljeća. Opisuje se kao skup konvencionalnih vještina informacijske pismenosti u koje se uključuje razmišljanje o održivom razvoju. Glavna zadaća zelene pismenosti je utjecaj na pojedince i institucije kako bi promijenili svoje stavove i ponašanje. Zabrinutost za okoliš teme su o kojima se već dugo govori, no prvi dokumenti kojima se podiže svijest o pitanjima održivog razvoja i kojima je cilj utjecaj na promjene u ponašanju pojedinaca i institucija javljaju se devedesetih. Hrvatska je od početaka pratila zbivanja na području održivog razvoja te je sukladno događanjima donosila, prihvaćala i potpisivala međunarodne zakonodavne dokumente.

U radu je prikazan fenomen zelene pismenosti kroz njegov razvoj te uloga knjižnice u njenom širenju unutar svoje lokalne zajednice, ali i šire. Zeleni pokret u hrvatske knjižnice stigao je nešto kasnije nego u svijetu, no od njegovih početaka do danas se intenzivno i uspješno širi. Prvi projekt „Zelene knjižnice“ Društva bibliotekara Istre je ujedno i najuspješniji te je pokretač mnogih „zelenih programa“ knjižnica u cijeloj Hrvatskoj. Rad obuhvaća pregled istaknutijih projekata i aktivnosti u hrvatskim knjižnicama kojima knjižnice žele stvoriti zeleniju lokalnu zajednicu širenjem zelene pismenosti te utjecanjem na pojedince kako bi se okrenuli održivom razvoju i zaštiti okoliša.

Cilj rada je, s obzirom na mali broj radova na temu zelenih knjižnica i zelene pismenosti u Republici Hrvatskoj, skrenuti pozornost na ulogu knjižnica u važnosti zagovaranja i promicanja zaštite okoliša i održivog razvoja te prikazati neke od primjera obrazovnih programa u kontekstu zelene pismenost.

Svrha rada je dati smjernice o obrazovnim aktivnostima i programima knjižnice kojima mogu pridonijeti promicanju i razvijanju svijesti o važnosti očuvanja čovjekova okoliša i pitanja održivog razvoja.

Ključne riječi: zelena pismenost, ekološka pismenost, obrazovanje za okoliš, okolišna pismenost, zelena knjižnica

Summary

Green literacy as a form of information literacy appears in the 1990's. It is described as a set of conventional information literacy skills expanded to include sustainable thinking. The main task of green literacy is to influence on individuals and institutions to change their opinions and behavior. Environmental concern is topic long spoken of, but first documents which raises awareness on the issues about sustainable development and whose aim is to influence changes in the behavior of individuals and institutions don't appear until the nineties. Croatia has followed development in the area of sustainable development since its beginning and, in accordance with the events, adopted, accepted and signed international legislative documents.

The paper describes the phenomenon of green literacy through its development and the role of the library in its spread within its local community and broader. The green movement arrived later in the Croatian libraries but from its beginnings till today it has been expanding intensively and successfully. The first project "Green Libraries" of the Society of Librarians of Istria is the most successful project and is the initiator of numerous "green programs" within libraries in Croatia. This paper includes an overview of the most prominent projects and activities in Croatian libraries with which libraries want to create a greener local community by spreading the green literacy and influencing on individuals to turn to sustainable development and to protect environmental protection.

This papers aim is, considering the small number of papers on the theme of green libraries and green literacy in the Republic of Croatia, to draw attention to the role of libraries in the importance of advocacy and promotion of environmental protection and sustainable development and to show examples of educational programs in the context of green literacy.

The purpose of this paper is to provide guidelines on educational activities and library programs which can contribute to promoting and raising awareness on the importance of preserving the environment and sustainable development issues.

Key words: green literacy, ecological literacy, environmental education, environmental literacy, green library

Sadržaj

1. Uvod.....	7
2. Temeljni dokumenti održivog razvoja.....	8
3. Pojam zelena pismenost.....	12
3.1. Pojam „okolišna pismenost“.....	13
3.2. Pojam „obrazovanje za okoliš“.....	14
3.3. Pojam „ekološka pismenost“ ili „ekopismenost“.....	17
3.4. Pojam „zelena pismenost“ i uloga informacijske službe.....	18
4. Pojam zelene knjižnice.....	20
4.1. Zelena knjižnica kao zgrada.....	22
4.2. Zelena knjižnica kao pružatelj zelenih informacija.....	23
5. Zeleni pokret u hrvatskim knjižnicama.....	27
6. Zaključak.....	40
7. Literatura.....	42
8. Prilog 1. Popis slika.....	50

1. Uvod

Zelena pismenost kao jedan od koncepata informacijske pismenosti pojavljuje se u posljednjih tridesetak godina s pojavom čovjekove zabrinutosti za okoliš. Knjižnice kroz svoju informacijsku službu imaju zadaću pružati informacije svojim korisnicima i educirati ih o važnim pitanjima i problemima koji se pojavljuju u svijetu te kroz svoje programe i usluge utjecati na promjenu njihovog ponašanja. S potrebom dizanja svijesti ljudi o zaštiti okoliša i održivom razvoju razvila se i zelena pismenost koju su knjižnice razvijale i počele širiti putem raznih obrazovnih programa i projekata. Kako bi knjižnice i same bile primjer zelenih prostora i zelenog djelovanja, svoje zgrade, djelatnost i usluge okrenule su u smjeru održivog razvoja.

U radu će se dati neke temeljne definicije pojma zelene pismenosti, prikazat će se njezin povijesni razvoj kroz prikaz prvih održanih konferencija na temu ekologije i održivog razvoja i dokumenata donesenih u cilju postizanja pozitivnih rezultata u podizanju svijesti javnosti o zaštiti okoliša te utjecaj na promjenu ponašanja pojedinaca i institucija. Prikazat će se kada i kako su se knjižnice počele uključivati u zeleni pokret u svijetu i Hrvatskoj. U zadnjem dijelu rada predstaviti će se djelovanje zelenog pokreta u hrvatskim knjižnicama, te neke od aktivnosti, projekte i programe knjižnica koji obuhvaćaju promicanje i zagovaranje važnosti zelene pismenosti među lokalnom zajednicom, ali i šire.

2. Temeljni dokumenti održivog razvoja

Ekologija i održivi razvoj teme su o kojima se govori dugo, no do devedesetih godina prošloga stoljeća nisu doneseni važni strateški dokumenti koji bi obuhvatili tu problematiku.

Prvi takav dokument je službena izjava o ekološkoj održivosti u visokom obrazovanju, Deklaracija Talloires potpisana 1990. godine¹ od strane Udruge voditelja Sveučilišta za održivu budućnost. U Deklaraciju su bili uključeni predsjednici, rektori i potpredsjednici sveučilišta iz svih krajeva svijeta. Svi oni dijelili su zabrinutost zbog razmjera i brzine onečišćenja i propadanja okoliša i iscrpljivanja prirodnih resursa. Tvrdili su da su za rješavanje tih temeljnih problema, te preokret trendova potrebni hitni postupci. Kako sama sveučilišta imaju vrlo važnu ulogu u obrazovanju, istraživanju, stvaranju politika i razmjeni informacija potrebnih za postizanje tih ciljeva, vodstva sveučilišta osjećala su se odgovornima za iniciranje i podupiranje svojih institucija kako bi što hitnije reagirale na izazove suvremenoga doba i važnost zaštite okoliša. Deklaracija se sastoji od deset točaka²: povećanje svijesti o održivom razvoju, stvaranje institucijske kulture održivosti, obrazovanje ekološki odgovornog građanstva, poticanje ekološke pismenosti za sve, primjena institucionalne ekologije, uključivanje svih dionika, suradnja za interdisciplinarni pristup, povećanje kapaciteta osnovnih i srednjih škola, proširivanje usluga i odjeka na nacionalnoj i međunarodnoj razini te održavanje pokreta.

Godine 1992. pojavljuje se akcijski plan Agenda 21 u kojem se u 36. poglavlju navodi kako obrazovanje ima ključnu ulogu u rješavanju izazova

¹ Čadovska, Ivana; Tkalčić, Ana-Marija. Zelena pismenost kao dio strategije razvoja informacijske službe. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 1 (2017), str. 69. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/189112> (12.9.2018.).

² The Talloires Declaration: 10 Point Action Plan. Dostupno na: <http://ulsf.org/wp-content/uploads/2015/06/TD.pdf> (12.9.2018.).

održivog razvoja.³ U poglavlju 36. Agende 21⁴ posvećenoj obrazovanju obuci i javnoj svijesti, navedena su četiri temeljna cilja:

1. promovirati i poboljšati kvalitetu obrazovanja;
2. preusmjeriti kurikule;
3. podići razinu svijesti javnosti o konceptu OR-a;
4. obučiti radnu snagu.

Deklaraciju Thessaloniki potpisalo je 1997. godine 83 zemlje, a u njoj se navodi važnost promicanja javne svijesti te obrazovanja za održivost.⁵

Godine 1998. sastavljena je Svjetska deklaracija o visokom obrazovanju za 21. Stoljeće, u kojoj se ističe potreba za sposobnim i obrazovanim pojedincima koji bi osigurali održivi razvoj.⁶

Povelja o Zemlji predstavljena je 2000. godine, a nastala je kao projekt na inicijativu Ujedinjenih naroda na Skupu o Zemlji 1992. godine, a završila je kao globalna inicijativa civilnih društava. Cilj je bio istaknuti potrebu za cjelovitim etičnim okvirom, oblikovanjem vrijednosti i načela koje će dijeliti različiti dionici i poticati ih u prijelazu na održivi razvoj.⁷

Uslijedile su mnoge druge deklaracije i akcijski planovi na temu održivog razvoja, a kao odgovor na ozbiljnu globalnu situaciju siromaštva, nasilja, nejednakosti i iscrpljenosti prirodnih resursa, Ujedinjeni narodi proglasili su Desetljeće obrazovanja za održivi razvoj 2005-2014 (DESD). Njegov je cilj bio

³ Desha, Cheryl; Hargroves, Karlson. Higher education and sustainable development (2014), str. 10. Dostupno na: https://eprints.qut.edu.au/69915/1/00_HE%26SD_Extracts_in_Full_-_Header-Footer.pdf (11.9.2018.).

⁴ Denona Bogović, Nada; Čegar, Saša. Obrazovanje za održivi razvoj. // Ljudski potencijali i ekonomski razvoj. / Karaman Aksentijević, Nada (ur.). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Ekonomski fakultet Rijeka, 2012. Str. 232. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/542639.Obrazovanje_za_odrivi_razvoj.pdf (21.9.2018.).

⁵ Isto.

⁶ Isto.

⁷ Povelja o Zemlji. // Društveno odgovorno poslovanje u Hrvatskoj. Dostupno na: <http://www.dop.hr/?p=708> (11.9.2018.).

integrirati načela, vrijednosti i prakse održivog razvoja u sve aspekte obrazovanja i učenja, a sve s ciljem promicanja promjena u ponašanju koje su neophodne u očuvanju okoliša i ekonomske održivosti. Samo obrazovanje nije dovoljno za postizanje održive budućnosti, ali se taj cilj nikada ne može postići bez obrazovanja i učenja za održivi razvoj.⁸

Bitno je spomenuti i Arhušku konvenciju koja je jedan od važnijih dokumenata. Ona govori o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša, a usvojena je 25. lipnja 1998. u Aarhusu u Danskoj u okviru Gospodarske komisije Ujedinjenih naroda za Europu.⁹ Njezin je cilj zaštita prava na život u okolišu pogodnom za zdravlje sadašnjim, ali i budućim generacijama. Konvencija se sastoji od tri glavna dijela, tzv. stupa. Prvi je pristup informacijama o okolišu, drugi je sudjelovanje javnosti u odlučivanju o okolišu, te treći predstavlja pristup pravosuđu u pitanjima okoliša.¹⁰

Hrvatska je predana održivom razvoju, te donošenjem strateških dokumenata prati ostale zemlje. Rezolucija o zaštiti čovjekove sredine donesena je 1972. godine uoči konferencije u Stockholmu.¹¹

Svjetski skup o okolišu i razvoju održan je 1992. godine u Rio de Janeiru uoči kojega je u Hrvatskoj donesena Deklaracija o zaštiti okoliša, te se njome Hrvatska „opredjeljuje za održivi gospodarski razvoj temeljen na održivoj poljoprivredi, šumarstvu, pomorstvu i turizmu te gospodarstvu i industriji zasnovanoj na ekološki dopustivim tehnologijama; energetskej politici

⁸ Decade of Education for Sustainable Development (DESD). Dostupno na: <http://www.unesco.org/new/en/santiago/education/education-for-sustainable-development/decade-of-education-for-sustainable-development-desd/> (7.9.2018.).

⁹ Ofak, Lana. Sudjelovanje javnosti u odlučivanju o pitanjima okoliša. // Hrvatska i komparativna javna uprava 9, 2(2009), str. 445. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/135760> (7.9.2018.).

¹⁰ Isto.

¹¹ Matešić, Mirjana. Principi održivog razvoja u strateškim dokumentima Republike Hrvatske. // Socijalna ekologija 18, 3/4(2009), str. 324. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/54112> (7.9.2018.).

usmjerenoj na energetska učinkovitost i postupno uvođenje obnovljivih izvora te pravu javnosti na sudjelovanje u odlučivanju o aktivnostima koje će imati značajan utjecaj na okoliš“.¹²

Hrvatska je također podržala Agendu 21 iz 1992. godine, te usvojila Arhušku konvenciju 2007. godine. Sukladno konvenciji uskladila je hrvatsko zakonodavstvo putem Zakona o potvrđivanju Konvencije o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša, Zakona o zaštiti okoliša, Zakona o pravu na pristup informacijama, Uredbe o informiranju i sudjelovanju javnosti i zainteresirane javnosti u pitanjima zaštite okoliša, Uredbe o procjeni utjecaja zahvata na okoliš i Uredbe o strateškoj procjeni utjecaja plana i programa na okoliš.¹³

Hrvatski sabor 2002. godine donio je Nacionalnu strategiju zaštite okoliša,¹⁴ a 2009. godine Strategiju održivog razvoja Republike Hrvatske.¹⁵ Strategija održivog razvoja Republike Hrvatske je temeljni dokument održivog razvoja u Hrvatskoj. Donošenje Strategije bio je jedan od uvjeta koje je u pretpristupnom procesu Hrvatska morala zadovoljiti kako bi postala članica Europske unije.¹⁶

Osim strategija u važne dokumente spadaju i dokumenti Agencije za zaštitu okoliša koja 2007. godine donosi Izvješće o dostupnosti informacija o okolišu u

¹² Matešić, Mirjana. Nav. dj., str. 324.

¹³ Čadovska, Ivana; Tkalčić, Ana-Marija. Nav. dj., str. 67. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/189112> (11.9.2018.).

¹⁴ Nacionalna strategija zaštite okoliša. // Narodne novine 46 (2002). Dostupno i na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_04_46_924.html (7.9.2018.).

¹⁵ Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske. // Narodne novine 30 (2009). Dostupno i na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html (7.9.2018.).

¹⁶ Matešić, Mirjana. Nav. dj., str. 324.

Republici Hrvatskoj i usuglašenosti s potrebama Europske agencije za okoliš na hrvatskom i engleskom jeziku.¹⁷

Kako se stvaraju temeljni opći dokumenti za široko područje održivog razvoja, tako se donose i usko vezani dokumenti za određeno područje održivog razvoja. Unutar obrazovanja Vlada Republike Hrvatske 2011. godine usvaja Akcijski plan za obrazovanje za održivi razvoj kojim podrazumijeva obrazovanje na više razina – formalnoj, neformalnoj i informalnoj.¹⁸

Iste godine Agencija za odgoj i obrazovanje izdaje publikaciju „Obrazovanje za održivi razvoj: priručnik za osnovne i srednje škole” namijenjen formalnom obrazovanju.¹⁹

Usporedno s donošenjem važnih strateških dokumenata i međunarodnih zakonodavnih dokumenata kojima se željelo na formalnoj razini istaknuti važnost održivog razvoja i zaštita okoliša, u akademskoj zajednici u različitim znanstvenim disciplinama pojavljuju se brojni radovi (i teorijski i praktični) o fenomenu održivog razvoja i važnosti zagovaranja zaštite okoliša.

3. Pojam zelena pismenost

U posljednjih dvadesetak godina zbog podizanja svijesti o važnosti održivog razvoja i zaštite okoliša, kao i zbog promjena i razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije povećano je i zanimanje knjižničarske znanstvene i stručne zajednice o tomu kako knjižnice mogu različitim programima i aktivnostima pridonijeti promicanju zelene pismenosti. Pojam zelena pismenost danas se uglavnom koristi unutar konteksta informacijskih znanosti. Pojavila se

¹⁷ Čadovska, Ivana; Tkalčić, Ana-Marija. Nav. dj., str. 68.

¹⁸ Isto.

¹⁹ Isto.

kao termin još šezdesetih godina, no i danas se u literaturi mogu pronaći njezini brojni sinonimi: *green literacy*, *environmental literacy*, *green information literacy*, odnosno²⁰ „okolišna pismenost“, „obrazovanje za okoliš“ te „ekološka pismenost“. Zbog toga će se u sljedećim poglavljima detaljnijim pojašnjenjem svakog od navedenih termina pokušati pobliže pojasniti fenomen zelene pismenosti.

3.1. Pojam „okolišna pismenost“

Okolišnu pismenost stručnjaci opisuju i tumače na različite načine. Miller (2010) okolišnu pismenost definira kao sposobnost prepoznavanja kako izbor pojedinca utječe na okoliš, identifikacije održivog rješenja problema, te pristup problemu na ekološki najprihvatljiviji način.²¹

Na sličan način Disinger i Roth (1992) okolišnu pismenost definiraju kao sposobnost percipiranja i uviđanja stanja sustava zaštite okoliša, te poduzimanja odgovarajućih mjera za održavanje, oporavak i unaprjeđivanje tih sustava.²²

Okolišna pismenost jedna je od mnogih pismenosti, te ona od pojedinaca zahtijeva upravljanje svojim okruženjem. Neka od područja koja okolišna pismenost mora uključiti su:²³

- naglašavanje problema okoliša i pitanja od važnosti;

²⁰ Isto, str. 69.

²¹ Oluremi, A. Abiolu; Oluchi, O. Okere. Environmental literacy and the emerging roles of information professionals in developing economies // IFLA Journal 38, 1(2012), str. 54. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/254098282_Environmental_literacy_and_the_emerging_roles_of_information_professionals_in_developing_economies (11.9.2018.).

²² Isto.

²³ Isto.

- prepoznavanje "hotspot-ova" i mjesta na kojima je potrebna posebna pažnja i hitna pozornost;
- podizanje svijesti o okolišu;
- informiranje javnosti, drugih aktera i dionika;
- davanje temelja za raspravu;
- ispunjavanje zakonskih zahtjeva za izvještavanje o okolišu i
- pomaganje u postavljanju ciljeva održivosti i postizanju ciljeva.

Početne zasluge za podizanje svijesti javnosti za okolišna pitanja pripisuju se Rachel Carson, biologinji i zoologinji. Ona šezdesetih godina 20. stoljeća piše seriju članaka na temu okoliša u časopisu *The New Yorker*, te djelo *Silent Spring* u kojem upozorava na štetne posljedice DDT-a na prirodu i zdravlje ljudi.²⁴

Američki predsjednik Nixon također je u svojim govorima popularizirao okolišnu pismenost, te je 1970. potpisao i prvi američki Nacionalni zakon o obrazovanju za okoliš.²⁵

3.2. Pojam „obrazovanje za okoliš“

Pojam obrazovanje za okoliš definira se kao proces u kojem se pojedinci osvješćuju o njihovom okruženju i stječu znanja, vještine, vrijednosti, iskustva i odlučnost koja će im omogućiti djelovanje - individualno i kolektivno - za rješavanje sadašnjih i budućih ekoloških problema.²⁶

²⁴ Šoštarić, Ana-Marija. Zelena knjižnica: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta, 2018., str. 7. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10098/1/Zelena%20knji%C5%BEnica%20Diplomski%20-%20%C5%A0o%C5%A1tari%C4%87.pdf> (12.9.2018.).

²⁵ Šoštarić, Ana-Marija. Nav. dj., str. 7.

²⁶ Defining environmental education. Dostupno na: <https://www.gdrc.org/uem/ee/1-1.html> (11.9.2018.).

Obrazovanje za okoliš poboljšava kritičko razmišljanje, rješavanje problema i vještine odlučivanja te uči pojedince da analiziraju različite strane ekološkog pitanja kako bi donijeli informirane i odgovorne odluke. Komponente obrazovanja za okoliš su²⁷:

- svijest i osjetljivost na okoliš i ekološke izazove;
- znanje i razumijevanje okoliša i ekoloških izazova;
- zabrinutost za okoliš i motivacija za poboljšanje ili održavanje kvalitete okoliša;
- vještine identificiranja i pomoći u rješavanju ekoloških izazova i
- sudjelovanje u aktivnostima koje vode do rješavanja ekoloških izazova.

Cilj obrazovanja za okoliš je širenje okolišne pismenosti u javnosti, te u postizanju toga cilja održavaju se razni stručni skupovi i konferencije na kojima se potpisuju ključni dokumenti za razvoj i poticanje okolišne pismenosti. Jedan od tih dokumenata je Beogradska povelja nastala na prvoj međunarodnoj konferenciji o obrazovanju za okoliš. Konferencija se održala u Beogradu 1975. godine u organizaciji UNESCO-a i UNEP-a.²⁸ U Povelji se navodi²⁹:

„Odgoj i obrazovanje za okoliš, dobro shvaćeni, trebaju predstavljati sveobuhvatno cjeloživotno obrazovanje, koje odgovara promjenama u svijetu koji se brzo mijenja. On bi trebao pripremiti pojedinca za život kroz razumijevanje glavnih problema suvremenog svijeta i pružanje vještina i atributa koji su potrebni kako bi odigrali produktivnu ulogu u unapređenju života i zaštiti okoliša, uz poštivanje etičkih vrijednosti.“

„Cilj obrazovanja za okoliš jest razvijanje svjetske populacije koja je svjesna i zabrinuta za okoliš i s okolišem povezanih problema, a koja ima

²⁷ Isto.

²⁸ Šoštarić, Ana-Marija. Nav. dj., str. 7.

²⁹ The Belgrade Charter. Dostupno na: <https://www.gdrc.org/uem/ee/belgrade.html> (11.9.2018.).

znanja, vještine, stavove, motivaciju i predanost individualnom i kolektivnom radu u cilju rješavanja trenutnih problema i prevenciji budućih.“

Drugi ključni dokument u obrazovanju za okoliš predstavlja Deklaracija iz Tbilisija nastala 1977. godine na konferenciji o obrazovanju za okoliš u Tbilissi, Georgia u organizaciji UNESCO-a i UNEP-a.³⁰

Deklaracija iz Tbilisija, zajedno s dvije preporuke Konferencije, predstavlja okvir, načela i smjernice za obrazovanje o okolišu na svim razinama - lokalnoj, nacionalnoj, regionalnoj i međunarodnoj - te za sve dobne skupine unutar i izvan formalnog školskog sustava.³¹ U prvoj preporuci nalazi se popis kriterija za usvajanje, a koji pomažu razvoju obrazovanja za okoliš na nacionalnoj, regionalnoj i globalnoj razini, a druga preporuka sadrži tri cilja koja predstavljaju temelj obrazovanja o okolišu³²:

- poticati jasnu svijest i brigu o ekonomskoj, društvenoj, političkoj i ekološkoj međuovisnosti u urbanim i ruralnim područjima;
- pružiti svakoj osobi priliku za stjecanje znanja, vrijednosti, stavova, predanosti i vještina potrebnih za zaštitu i poboljšanje okoliša;
- stvoriti nove obrasce ponašanja pojedinaca, skupina i društva u cjelini prema okolišu.

Ključni dokumenti donose se i 1987. na Međunarodnom kongresu o obrazovanju u Moskvi gdje se pojavljuje Međunarodna strategija za obrazovanje za okoliš, te 1989. dokument *Environmental Literacy for All* kojeg donose UNESCO i UNEP, a u kojem okolišnu pismenost opisuju kao obrazovanje za sve

³⁰ Tbilisi Declaration (1977). Dostupno na: <https://www.gdrc.org/uem/ee/tbilisi.html> (11.9.2018.).

³¹ Isto.

³² Isto.

ljude, te pružanje osnovnog znanja, vještina i motivacije za suočavanje s problemima okoliša te doprinosu održivom razvoju.³³

3.3. Pojam „ekološka pismenost“ ili „ekopismenost“

Uz izraze okolišna pismenost i pismenost za obrazovanje pojavljuju se i termini ekološka pismenost te ekopismenost. Izraz ekološka pismenost prvi puta je upotrijebio 1986. godine Paul Risser, a njime se koristi i poznati profesor i stručnjak za okoliš David Orr kod kojega se ovaj pojam prvi puta povezuje i uz pojam održivi razvoj.³⁴

Termin ekopismenost koristi ekološki mislilac i praktičar Frank Capra na kojeg je snažan utjecaj imao David Orr, a ekopismenost objašnjava kao „razumijevanje principa organizacije ekosustava i primjena tih principa za kreiranje održivih ljudskih zajednica i društva.“³⁵ Kompetencije ekološke pismenosti Capra dijeli u četiri skupine³⁶:

- kognitivne (glava): razumijevanje principa ekologije, kreativno i fleksibilno razmišljanje, orijentiranost na rješavanje problema te sposobnost shvaćanja dugoročnosti i širine naših odluka i djelovanja;
- emotivne (srce): osjećaji brige i skrbi, empatije i poštivanja drugih ljudi i drugih bića, prihvatanje i poštovanje različitih perspektiva, predanost pravdi i jednakost te uključivanje svih u procese;

³³ UNESCO-UNEP. Environmental Literacy for All. Connect: UNESCO-UNEP Environmental Education Newsletter 14, 2(1989), str. 1. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001535/153577eo.pdf> (12.9.2018.).

³⁴ Šoštarić, Ana-Marija. Nav. dj., str. 8.

³⁵ McBride, Brooke; Carol A. Brewer.; Alan R. Berkowitz; William T. Borrie. Environmental literacy, ecological literacy, ecoliteracy: what do we mean and how did we get here? // *Ecosphere* 4, 5(2013), str. 14. Dostupno na <https://esajournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1890/ES13-00075.1> (4.9.2018.).

³⁶ Šoštarić, Ana-Marija. Nav. dj., str. 9.

- aktivne (ruke): sposobnost pretpostavlja stvaranje i korištenje alata potrebnih održivoj zajednici, okrenutost radu i praksi, a ne kritici, primjenu ekološkog znanja za prenošenje ekološkog dizajna u praksu te sposobnost napredne primjene energije i resursa i
- povezujuće (duh): osjećaji poštovanja i divljenja prema prirodi i svim živim bićima, razumijevanje vlastitog mjesta u svijetu, njegovanje osjećaja povezanosti i sličnosti s prirodnim svijetom i širenje tog osjećaja u drugima.

3.4. Pojam „zelena pismenost“ i uloga informacijske službe

Svi navedeni termini odnose se na isto, a to je buđenje svijesti kako pojedinci i društvo utječu na okoliš, te poticanje na promjenu ponašanja kako bi postigao održivi razvoj. U knjižničarskoj struci se koristi pojam zelena pismenost koji označava skup konvencionalnih vještina informacijske pismenosti u koje se uključuje razmišljanje o održivom razvoju.³⁷ Razmišljanje o održivom razvoju najvažnija je komponenta zelene pismenosti, a odnosi se na način na koji naš odnos prema informacijama, izbor informacija te informacijske vještine (pretraživanje, korištenje i razmjena informacija) utječu na okoliš.³⁸

Knjižničari imaju mogućnost uključivanja održivosti u procese kritičkog pristupa informacijama, vrednovanja i korištenja informacija te na taj način usmjeriti korisnike na razmišljanje prema održivom razvoju.³⁹

³⁷ Kurbanoglu, S.; Boustany, J. From green libraries to green information literacy. // European Conference on Information Literacy (ECIL), Dubrovnik, 22.-23. listopada 2014. Str. 54. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/284731109_From_Green_Libraries_to_Green_Information_Literacy (12.9.2018.).

³⁸ Isto, str. 54-55.

³⁹ Stark, M.R. Information in Place: Integrating Sustainability into Information Literacy Instruction. // Electronic Green Journal 1, 32(2011), str. 1. Dostupno na: <https://escholarship.org/uc/item/1fz2w70p> (24.9.2018.).

Zelenu pismenost među korisnicima širi i razvija informacijska služba koja je središnje mjesto knjižnice i predstavlja prvi kontakt između korisnika i ostatka knjižnice. Specifične uloge informacijske službe su poučavanje, usmjeravanje i pomoć korisnicima.⁴⁰ Osim pružanja informacija, knjižničar informator je i edukator koji ima ulogu naučiti korisnika kako koristiti izvore u skladu s određenim potrebama i standardima, kako koristiti tehnike pretraživanja i doći brže do željene informacije, kako koristiti internet i mrežno dostupne izvore kao referentni alat, ukazati korisniku na mogućnosti ispisa, slanja i ponovnog korištenja materijala.⁴¹

O informacijskoj službi kojoj je u cilju poticanje zelenog korisničkog ponašanja možemo govoriti kao o zelenoj informacijskoj službi. Takva služba kod svojih korisnika razvija vještine kritičkog promišljanja orijentiranog na ekologiju i održivi razvoj. Kako bi to postigla, svoje korisnike informira o ekologiji i održivom razvoju, podučava ih zelenoj pismenosti organiziranjem tečajeva, radionica, predavanja, rasprava i slično, nabavlja građu vezanu uz ekologiju i održivi razvoj te tu građu postavlja kao izdvojenu zbirku, izrađuje tiskane materijale, putem mrežnih stranica i društvenih mreža postavlja obavijesti o ekološkim temama, te promovira razne zelene programe i projekte.⁴²

Bitan dokument koji je utjecao na razvoj zelene informacijske službe je „Lyonska deklaracija o pristupu informacijama i razvoju“⁴³, donesena na 80. generalnoj konferenciji i skupštini IFLA-e u Lyonu 2014. godine. U deklaraciji se ističe kako „poboljšan pristup informacijama i znanju u društvu, potpomognut dostupnošću informacijskih i komunikacijskih tehnologija, podržava održivi

⁴⁰ Čadovska, Ivana; Tkalčić, Ana-Marija. Nav. dj., str. 70.

⁴¹ Isto, str. 71.

⁴² Isto.

⁴³ Lyonska deklaracija o pristupu informacijama i razvoju. Dostupno na:

[https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/20140911-IFLA%20Lyonska%20deklaracija-prijevod%20HKD\(1\).doc](https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/20140911-IFLA%20Lyonska%20deklaracija-prijevod%20HKD(1).doc) (12.9.2018.).

razvoj i poboljšava živote ljudi“.⁴⁴ U cilju da se svakome omogući pristup, korištenje i dijeljenje informacija neophodnih za promicanje održivog razvoja i demokratskog društva pozvane su članice Ujedinjenih naroda da preuzmu obvezu primjene razvojnog programa nakon 2015. godine na međunarodnoj razini.⁴⁵ Budući da su knjižnice informacijski posrednici te imaju sposobnosti i resurse da pomognu vladama, ustanovama i pojedincima da komuniciraju, organiziraju, strukturiraju i razumiju podatke, što je presudno za razvoj smatraju se od velike važnosti u provedbi razvojnog programa.

Zelena informacijska služba također je predmet proučavanja brojnih znanstvenika i stručnjaka, a jedna od njih je Gobinda Chowdhury. Definicija kojom Gobinda Chowdhury opisuje zelenu informacijsku službu je „održiv informacijski sustav koji je dizajniran za upravljanje podacima i informacijama, a koji proizvodi informacije kao rezultat podržavanja određenih istraživanja, znanstvene djelatnosti i/ili aktivnosti u procesu odlučivanja“.⁴⁶

4. Pojam zelene knjižnice

Pojam zelenih knjižnica pojavio se zajedno s pojmom zelena pismenost devedesetih godina 20. stoljeća. Prvi podatak o zelenim knjižnicama u literaturi se javlja 1991. godine u časopisu *The Wilson Library Bulletin* u kojem su se objavljivale serije članaka pod naslovom „Knjižnice i okoliš“. Prvi su na tu temu napisali članak James i Suzanne LeRue pod naslovom „Zeleni knjižničar“ u kojem su govorili kako se ponašati ekološki doma i u knjižnici. Iste godine izlaze još tri

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ Chowdhury, Gobinda. Building environmentally sustainable information services: a green is research agenda. // *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 63, 4(2012), str. 635. Dostupno na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/asi.21703> (8.9.2018.).

članka. Tako Tom Watson piše članak „Pronalaženje drveća u šumi: izvori informacija o okolišu“ u kojem je prikupio popis grupa, agencija i publikacija koje govore o okolišu i okolišnim informacijama. Članak „Slavlje Dana planeta Zemlje tijekom cijele godine“ kojeg je napisala Linda Rome sadrži povijest Dana planeta Zemlje kao i ideje o tome kako javnosti obratiti pozornost na pitanja zaštite okoliša tijekom cijele godine. Treći članak piše Ann Eagan pod naslovom „Buka u knjižnici: učinci i kontrola“ u kojem ispituje onečišćenje bukom u knjižnici.⁴⁷

U istom časopisu pod rubrikom *Viewpoint* je također 1991. godine objavljen još jedan članak vezan na zaštitu okoliša kojeg je napisao Steven Smith pod naslovom „Knjižnica kao alternativa okolišu (između ostalog)“. U članku raspravlja o prostornim granicama knjižnice i prirode, te koju ulogu knjižnica ima u njihovom očuvanju.⁴⁸

Navedeni članci su od važnosti za pokret zelenih knjižnica budući da je časopis bio objavljen nedugo nakon 20. godišnjice obilježavanja Dana planeta Zemlje koja je u to doba imala nevjerojatno veliku medijsku pokrivenost, te su pobudili veliki interes u zelenom pokretu „misli globalno, djeluj lokalno“.⁴⁹

Nakon časopisa *The Wilson Library Bulletin* u kojem su se samo u određenim rubrikama objavljivale teme s područja zaštite okoliša i knjižnica, 1992. godine počinje izlaziti stručni časopis koji je orijentiran isključivo na promicanje zaštite okoliša unutar knjižničarske struke. Časopis izdaju Zelena knjižnica Berkeley i Knjižnica Sveučilišta Idaho u Moskvi pod naslovom *The Green Library Journal: Environmental Topics in the Information World*. Prvome

⁴⁷ Antonelli, Monika. The Green library movement. // *Electronic Green Journal* 1,27(2008), str. 2. Dostupno na: <https://escholarship.org/uc/item/39d3v236> (12.9.2018.).

⁴⁸ Isto.

⁴⁹ Isto.

izdanju časopisa znatno je pridonijela i tada novoosnovana Radna skupina za okoliš Američkog knjižničarskog društva.⁵⁰

Kako je tema zaštite okoliša i održivog razvoja s godinama koje su uslijedile postajala sve zastupljenija tako su se počeli izdavati časopisi na tu temu u sve većem broju, a knjižnice su se kao promicatelji informacija i trendova također priključili zelenom pokretu sve intenzivnije i u sve većem broju diljem svijeta.

4.1. Zelena knjižnica kao zgrada

Kada pričamo o zelenim knjižnicama možemo razmišljati na više načina. Jedan je da pojam vežemo uz samu zgradu knjižnice, odnosno je li njezina izgradnja ekološki prihvatljiva.

Ako definiciju potražimo u *Online rječniku za informacijske i komunikacijske znanosti (Online Dictionary for Library and Information Science, ODLIS)* za pojam zelena knjižnica uputit će nas na pojam održiva knjižnica gdje stoji kako je održiva knjižnica sinonim za zelenu knjižnicu. Rječnik održivu knjižnicu opisuje kao „knjižnica koja je dizajnirana tako da minimizira negativan utjecaj na prirodni okoliš i poveća kvalitetu unutarnje ekološke zaštite pomoću pažljivog odabira mjesta, korištenjem prirodnih građevinskih materijala i biorazgradivih proizvoda, očuvanja resursa (vode, energije, papira) i odgovornog odlaganja otpada (recikliranje, itd.).⁵¹

Popularnost „zelenog dizajna“ knjižničnih prostora razvija se od 2007. godine nakon održanog seminara *Going green* u Chicagu kojeg je organizirao *Library Journal Design Institute*. Na seminaru su svoja dostignuća i rješenja

⁵⁰ Isto.

⁵¹ Reitz, J. M. Online dictionary for library and information science. Dostupno na: https://www.abcclio.com/ODLIS/odlis_g.aspx (12.9.2018.).

oblikovanja knjižničnih zgrada u skladu s ciljevima održivog razvoja razmijenili arhitekti, urbanisti i knjižničari.⁵² Jedan od važnijih nacionalnih standarda od 2000. godine u Sjedinjenim Američkim Državama za komercijalne i institucijske zgrade je certifikacijski sustav LEED (*Leadership in Energy and Environmental Design*).⁵³

Informacije o zelenim i održivim knjižničnim zgradama u Sjevernoj Americi prikuplja portal *Green Libraries*.⁵⁴ Mrežna stranica sadrži popis trenutačno četrdeset i dvije knjižnice koje grade zelene zgrade kao i popis resursa koji pomažu javnosti da svoje knjižnice čine zelenijima i održivima. Zelenu zgradu definiraju kao zgradu koja je u izgradnju uključila određene elemente dizajna: odabir i razvoj održive lokacije, zaštitu vode, energetske efikasnost, lokalne resurse, postojanost materijala i smanjenost otpada, kvalitetu unutarnjeg okoliša, inovacije u dizajnu.⁵⁵

4.2. Zelena knjižnica kao pružatelj zelenih informacija

Drugi način poimanja zelene knjižnice jest prostor u kojem korisnik može pronaći relevantne informacije o ekologiji i održivom razvoju, te isto tako mjesto gdje može steći nova znanja i vještine kako pristupiti promjenama koje se događaju u okolišu oko nas. Budući da su knjižnice na izvoru informacija, zelene knjižnice imaju odgovornost u promicanju zelene pismenosti u lokalnoj zajednici gdje se nalaze.

⁵² Dragaš; B. Zelene knjižnice za zelenu pismenost. // Vjesnik Bibliotekara Hrvatske 60, 4(2017). Str. 223.

Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/195928> (12.9.2018.).

⁵³ LEED - leadership in energy & environmental design. Dostupno na:

<http://leed.usgbc.org/leed.html> (11.9.2018.).

⁵⁴ What is a green building? Green libraries. Dostupno na: <http://www.greenlibraries.org> (12.9.2018.).

⁵⁵ Isto.

U ovom pristupu na poimanje zelene knjižnice zapravo gledamo kroz programe zelene pismenosti koje knjižnice nude. Kako bi podigli svijest o pitanjima okoliša i održivom razvoju, knjižničari su počeli nuditi kreativne programe, edukacije i radionice na kojima korisnici usvajaju „zelene prakse“, te su tako postale poznate kao centar za zeleno obrazovanje.⁵⁶

Kao krovna organizacija knjižnica IFLA 2002. godine na sastanku u Glasgowu u povodu 75. obljetnice formiranja IFLA-e daje Izjavu o knjižnicama i održivom razvoju kojom⁵⁷:

1. izjavljuje da sva ljudska bića imaju temeljno pravo na okoliš prihvatljiv za zdravlje i dobrobit;
2. prihvaća važnost predanosti održivom razvoju kako bi se zadovoljile potrebe današnjice bez ugrožavanja budućnosti;
3. pohvaljuje da knjižnične i informacijske usluge promoviraju održivi razvoj osiguranjem slobode pristupa informacijama.

Izjava sadrži i niz zadaća kojih se knjižnice moraju pridržavati kako bi širile zelenu pismenost, te stoga poziva knjižnične i informacijske službe i njihovo osoblje na održavanje i promicanje načela održivog razvoja.⁵⁸

Pozivajući se na svoju Izjavu, te kako bi knjižnice dodatno motivirala da teže promicanju zelene pismenosti, IFLA svake godine daje nagradu za najbolju zelenu knjižnicu. Nagradom žele unaprijediti struku kroz osvjetljavanje uloge knjižnica i knjižničara u unapređenju standarda održivosti i promicanja specijaliziranog znanja unutar profesije.⁵⁹

⁵⁶ Kurbanoglu, S.; Boustany, J. Nav. dj., str. 49.

⁵⁷ IFLA statement on libraries and development. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/ifla-statement-on-libraries-and-development> (11.9.2018.).

⁵⁸ Isto.

⁵⁹ IFLA Green Library Award. // IFLA. Dostupno na: <https://www.ifla.org/node/10159> (12.9.2018.).

Ciljevi te nagrade su nagraditi najbolju prijavljenu zelenu knjižnicu koja predstavlja knjižničnu predanost održivosti okoliša; podignuti svijest o društvenoj odgovornosti i vodstvu knjižnica u obrazovanju za okoliš u kojem pozivaju sve tipove knjižnica na sudjelovanje; podržavati svjetski zeleni pokret koji se bavi ekološki održivim zgradama, ekološki održivim informacijskim resursima i programima i očuvanjem resursa i energije; promicati razvoj zelenih knjižnica na lokalnoj i svjetskoj razini; poticati zelene knjižnice da aktivno prezentiraju svoje aktivnosti svjetskoj javnosti.⁶⁰

Ove godine pobijedila je knjižnica iz Kine, a među prvih pet našla se i Hrvatska. Foshan Library nalazi se u Foshanu, provinciji Guangdong u Kini. Nagradu je dobila za svoj program „*Foshan Library's Green Practice*“ jer ispunjava sve navedene ciljeve. Sama knjižnica i usluge koje pruža ojačane su čvrstim držanjem za održiva načela koja se protežu na arhitektonsko projektiranje, građevinske materijale, upravljanje i predanost djelatnika kontinuiranom unapređenju i obrazovanju zajednice. Knjižnica ima niz impresivnih, zanimljivih i nadahnutih zelenih programa za svoju zajednicu.⁶¹

Među prvih pet smjestili su se Mađarska, Rumunjska, Hrvatska, Iran i Kenija. Mađarska je svoju prijavu poslala pod nazivom „*Library-Greening: Environmental education, strengthening of the environmentally aware attitudes with traditional and non-traditional resources*“. Okrug Jozsef Attila i Gradska knjižnica u Tatabányi razvili su inovativne i dobro prihvaćene programe podizanja svijesti kako bi se povećala svijest zajednice o važnosti održive i ekološki prihvatljive razvojne prakse. Knjižnica time svoju poruku o održivosti šalje u lokalne škole i zajednicu te potiče primjenu zelenih politika i praksi.

⁶⁰ Isto.

⁶¹ IFLA Green Library Award 2018 Winners announced. // IFLA. Dostupno na: <https://www.ifla.org/node/60935?og=479> (12.9.2018.).

Koristi holistički pristup podizanju svijesti kroz dječje igre, filmove, eko natjecanja, zelenu čitaonicu i mnoštvo drugih programa.⁶²

„*Sirna Rural Library cultivates involved citizens*” naziv je Rumunjske prijave na natječaj za najbolju zelenu knjižnicu. *Biblioteca Comunala Sirna* izvrstan je primjer kako se knjižnice mogu i moraju zalagati u svojim lokalnim zajednicama za zaštitu okoliša. Knjižnica je postigla veliki napredak s nizom programa koji su utjecali na promjenu zajednice. Razvila je impresivna partnerstva s lokalnim, regionalnim i nacionalnim organizacijama kako bi osigurali kontinuirano obrazovanje u praksi održivosti.⁶³

U Hrvatskoj se Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu prijavila sa svojim programom „*Green Festival – Lets Go Green*”. Program festivala predstavio je najnovija znanstvena istraživanja na području održivosti kroz predavanja i razgovore, a „zelenim poduzećima“ je na taj način omogućeno da prestave svoje proizvode i usluge široj javnosti. Promovirana je održiva poljoprivreda i znanost o prehrani, zelene tehnologije, zelene energije te metode i materijali u zelenoj izgradnji.⁶⁴

Nacionalna knjižnica i arhiv Irana, Teheran stvorila je nešto novo i korisno za svaku knjižnicu, a to je popis za procjenu zelene knjižnice. U svom programu „*Designing a Green Library Evaluation checklist*” navodi kako je ocjenjivanje važno pri planiranju i razvoju usluga i funkcija. Popis bi knjižnicama mogao poslužiti kao smjernice prema zelenoj knjižnici na način da se njime provodi procjena, kontinuirano poboljšanje prakse održivosti i prepoznavanje područja nedostatka i načina za poboljšanje.⁶⁵

⁶² Isto.

⁶³ Isto.

⁶⁴ Isto.

⁶⁵ Isto.

Program „*Garden in the library*“ knjižnice *United States International University-Africa* iz Kenije predstavlja svoju zgradu. Knjižnica je velika zelena zgrada s vrtom u kojem ima drveća, biljaka te zeleno okruženje koje svojim korisnicima i djelatnicima pruža zdrav zrak. Ravan krov daje mogućnost skupljanja kišnice koja se potom koristi za zalijevanje vrta. Vrtovi podižu učinak knjižnice izvana, a biljke joj daju osjećaj doma. Knjižnica je predstavljena kao primjer zelene knjižnice u Africi, te je pokazatelj kako je zeleni pokret zahvatio i Afriku.⁶⁶

5. Zeleni pokret u hrvatskim knjižnicama

Prateći svjetske trendove i hrvatske knjižnice su prepoznale važnost informiranja svojih korisnika i šire javnosti o ekološkim temama, no s programima i brojni aktivnostima su krenule tek desetak godina kasnije u odnosu na prve programe diljem svijeta.

Slika 1: Logo projekta Društva bibliotekara Istre „Zelena knjižnica“⁶⁷

⁶⁶ Isto.

⁶⁷ Slika preuzeta sa: <http://zk.dbi.hr/> (18.9.2018.).

Zeleni pokret u hrvatskim knjižnicama započeo je 2011. godine projektom „Zelena knjižnica“ Društva bibliotekara Istre. Opći cilj je „uključivanje i preuzimanje odgovornosti javnosti za održivi razvoj i zaštitu okoliša u Istarskoj županiji.“⁶⁸ Kao specifične ciljeve navode: „Povećanje usklađenosti i suradnje knjižnica Istarske županije u domeni održivog razvoja i zaštite okoliša, povećanje znanja i vještina te podizanje razine svijesti učenika, studenata, knjižničara i profesora o održivom razvoju i zaštiti okoliša.“⁶⁹

Projekt je zamišljen tako da kroz razne aktivnosti kao što su stručna predavanja, kreativne radionice, tribine, projekcije poučnih dokumentarnih filmova i slično, približe svojoj lokalnoj zajednici probleme zaštite okoliša i pouče ih kako se odgovorno odnositi prema okolišu kako bi postigli održivi razvoj. Kao kanale za širenje informacija koriste također i mrežne stranice, *Facebook*, te *Youtube* kanal na kojem objavljuju održana predavanja.

Hrvatsko knjižničarsko društvo prepoznalo je potencijal projekta, te je s ciljem širenja projekta na nacionalnu razinu 2014. godine osnovala Radnu grupu za zelene knjižnice.⁷⁰ Radna grupa 2015. godine započinje zajedničku akciju „Pokrenimo zelene knjižnice“. Cilj akcije je motiviranje knjižnica da po uzoru na najdugovječniji i prvi hrvatski projekt „Zelena knjižnica“ Društva bibliotekara Istre, samostalno planiraju aktivnosti u svojim knjižnicama.⁷¹ Ove godine se održava već četvrta po redu navedena akcija.

Drugi projekt koji se pojavio u knjižnicama je „Zelena knjižnica energentske efikasnosti“ (Zeek), a razvio se u okviru projekta Ministarstva

⁶⁸ Kraljević, I. Zelena knjižnica : projekt Društva bibliotekara Istre. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013), str. 200. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/115224> (9.9.2018.).

⁶⁹ Isto.

⁷⁰ Projekt Zelena knjižnica za zeleni Zagreb. // Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/zelena-knjiznica/32340> (12.9.2018.).

⁷¹ Kraljević, I. 4. Nacionalna akcija „Pokrenimo zelene knjižnice“. Dostupno na: <http://zk.dbi.hr/4-nacionalna-akcija-pokrenimo-zelene-knjiznice/> (11.9.2018.).

Slika 2. Logo projekta Zelena knjižnica energetske efikasnosti u knjižnicama⁷²

gospodarstva, rada i poduzetništva i Programa Ujedinjenih naroda za razvoj i uz financijsku podršku Globalnog fonda za okoliš - Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj (2005. - 2013.).⁷³

Zelene knjižnice energetske efikasnosti postavljale su se kako bi stručne publikacije postale dostupnije stručnjacima, pripadnicima akademske zajednice, studentima i građanima, te time povećali svijest o odgovornom ponašanju pri upotrebi energije kroz primjenu energetske efikasne mjera kao i obnovljivih izvora energije.⁷⁴ Zelenu knjižnicu energetske efikasnosti su definirali kao „mjesto, odnosno, polica (Slika 3) koja na jednom mjestu obuhvaća sve stručne publikacije i brošure objavljene u sklopu provedbe EE projekta, a čini ih dostupnima i u fizičkom obliku, svim zainteresiranim za povećanje energetske efikasnosti kroz primjenu energetske efikasne mjera kao i obnovljivih izvora energije.“⁷⁵ Prva takva knjižnica je otvorena 2012. godine u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, a do danas su postavljene u različitim tipovima

⁷² Slika preuzeta sa: <http://www.enu.fzoeu.hr/info-edu/zelena-ee-knjiznica> (18.9.2018.).

⁷³ Zelena knjižnica energetske efikasnosti. // Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj. Dostupno na: <http://www.enu.fzoeu.hr/info-edu/zelena-ee-knjiznica> (12.9.2018.).

⁷⁴ Zelena knjižnica energetske efikasnosti. Nav. dj.

⁷⁵ Isto.

knjižnica, od školskih, visokoškolskih do narodnih diljem Hrvatske (Split, Rijeka, Osijek, Pula, Zadar, Karlovac,...).⁷⁶

Slika 3. Polica Zelene knjižnice energetske efikasnosti ⁷⁷

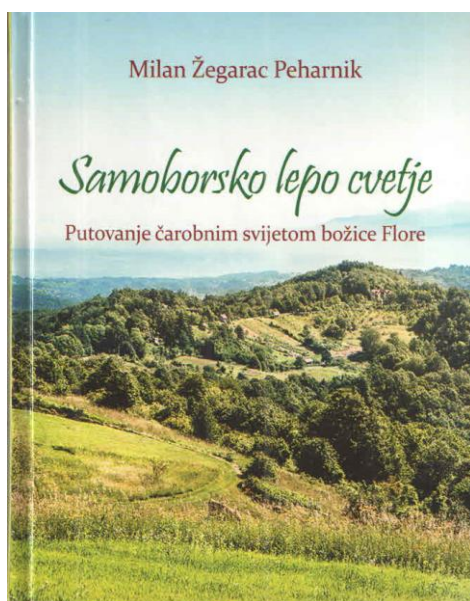
Gradska knjižnica Samobor također se uključila u pokret Radne grupe za zelene knjižnice Hrvatskog knjižničarskog društva. Kao osnovne ciljeve navodi: „edukacija korisnika Knjižnice, njihovo osvještavanje i senzibiliziranje na temu; uključivanje u određene programe, zatim populariziranje programa organizacija s područja zaštite i očuvanja prirode, nakladništva i projekata. Tim i takvim programima usaditi korisnicima nove vrijednosti i navike, te razvijati što je više moguće, svijest o održivom društvu i nužnosti zaštite okoliša.“⁷⁸ Ciljeve su postavili tako da budu značajni za njihovo područje, te su u skladu s tim krenuli

⁷⁶ Popis EE info točaka otvorenih u sklopu projekta. // Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj. Dostupno na: <http://www.enu.fzoeu.hr/info-edu/gdje-po-savjet-ee-savjeti/adrese-ee-info-tocaka> (12.9.2018.).

⁷⁷ Slika preuzeta sa: <http://www.enu.fzoeu.hr/info-edu/zelena-ee-knjiznica> (18.9.2018.).

⁷⁸ Robotić, D. Zelena knjižnica kao poticatelj razvoja ekoloških navika korisnika. // HKD Novosti 73(2017). Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1334> (12.9.2018.).

poticati kod korisnika zanimanje za samoborski kraj, prirodno bogatstvo samoborskog kraja i razvijanje zajedništva između knjižnice i „zelenih“ lokalnih

Slika 4. Naslovnica publikacije Samoborsko lepo cvetje⁷⁹

ustanova.⁸⁰ Budući da ih je vodio taj cilj, odlučili su koristiti se građom iz Zavičajne zbirke, prirodnim resursima koje imaju u svojoj okolini te spojiti pojedince i ustanove koji dijele interes prema ekologiji i održivom razvoju. Približavanje okolišnih pitanja vidjeli su i kroz izdavačku djelatnost pa su tako veliki uspjeh postigli izdavanjem publikacije „Samoborsko lepo cvetje“ Milana Žegarca. Za potrebe izdavanja knjige prikupili su materijale iz Zavičajne zbirke, te prikazali biljni svijet jednoga kraja. U knjizi su abecednim redom, opisane sve važne karakteristike, načini uporabe, mitovi, legende i predaje o biljkama u samoborskom kraju.⁸¹ No njihovo poticanje na zeleno razmišljanje nije stalo samo na izdavaštvu. Niz godina organiziraju projekt „Volim prirodu“ namijenjen

⁷⁹ Slika preuzeta sa: <https://antikvarijat-bono.com/kategorije/biologija-veterina-flora-i-fauna-lovstvo/samoborsko-lepo-cvetje/> (18.9.2018.).

⁸⁰ Isto.

⁸¹ Robotić, D. Nav. dj.

učenicima, a u vrijeme Svjetskog dana voda i Svjetskog meteorološkog dana organiziraju cjelotjedna predavanja, a ekološke navike kod svojih korisnika pokušavaju stvarati i kroz radionice i izložbe.⁸²

Gradska knjižnica Vukovar, Ogranak Sotin 2013. godine prijavila se na natječaj Zagrebačke banke „Moja zelena zona“, te pobijedila svojim programom „Ekoknjižnica: za prijateljstvo s prirodom“. Kao nagradu osvojili su sredstva za uređenje dvorišta knjižnice, a knjižnica je time predvidi la preuređenje dvorišta u interaktivnu učionicu na otvorenom u kojoj bi se nalazili platenik, povrtnice grede i dječje igralište na kojem će djeca moći uzgajati voće i povrće. Cilj projekta je „razvijanje ekološke svijesti, pozitivnih stavova prema okolišu i osjetljivosti za ekologiju kod djece i odraslih.“⁸³ Potaknuti nagradom odlučili su svoje poslovanje orijentirati na ekologiju, zaštitu prirode te održivom razvoju te su organizirali radionice, predavanja, promocije knjiga, predstave, sajam knjiga „LikeBook3 – Zeleno srce grada“ te suradnje sa školama, vrtićima i udrugama orijentiranih prema ekologiji.⁸⁴

Knjižnica i čitaonica Fran Galović iz Koprivnice uključila se u program „Zelene knjižnice“ 2013. godine. Svoj program „Zajedno u brizi za okoliš“ pokrenuli su u suradnji s Udrugom za održivi razvoj Hrvatske. Aktivnosti koje provode namijenjene su svim dobnim skupinama korisnika s ciljem educiranja o ekološkoj problematici te širenju svijesti o nužnosti očuvanja okoliša. Organiziraju se pričaonice, kreativne radionice, predavanja, tribine, izložbe kojima podižu svijest o potrebi pozitivnog utjecaja na okoliš, razmjenjuju iskustva, ideje i znanja te uče kako djelovati. U Dječjem odjelu knjižnice postavljen je eko-kutić koji sadrži knjige i druge medije za posudbu. Na drugim

⁸² Isto.

⁸³ Bugarski, M.; Surma Szabo, V. Projekt Gradske knjižnice Vukovar - Ekoknjižnica: Za prijateljstvo s prirodom. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 2-3(2017), str. 299. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/195885> (12.9.2018.).

⁸⁴ Isto.

odjelima građa vezana uz ekologiju označena je posebnim naljepnicama, a knjižničari informiraju svoje korisnike i pomoću info materijala, naljepnica na knjigama kako djelovati malim koracima te kako malim promjenama u svakodnevnim navikama doprinositi očuvanju okoliša . Kako bi pružili dobar primjer djelovanja u svrhu očuvanja okoliša postavili su također spremnik za odlaganje starih baterija.⁸⁵

Gradska knjižnica Slavka Kolara Čazma 2013. godine formira stručnu zbirku knjižne i neknjižne građe iz područja prirodoslovlja, eko-poljoprivrede, zaštite okoliša i održivog razvoja pod nazivom „Zelena knjižnica“. Kako bi potaknula korištenje te zbirke, 2015. godine nastaje projekt „Poljoprivredne i zelene knjižnice“ kojemu je cilj da postane sastavnica projekta ruralnog razvoja grada kao i dodatna vrijednost nekim projektima ruralnog razvoja.⁸⁶ Unutar projekta održavaju se edukativna predavanja za građanstvo s temama iz održivog razvoja i zaštite okoliša, praktična predavanja i razmjena iskustava za poljoprivrednike te edukativne radionice o ekologiji za djecu.⁸⁷

Zeleni program provodi i Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek izdavanjem prvog zelenog priručnika „Permakultura u gradovima: vodič kroz osnove permakulture“. Priručnik je nastao na temelju permakulturne radionice održane u knjižnici 2014. i 2015. godine. Radionice su održane s ciljem upoznavanja korisnika s načelima permakulture, održivim graditeljstvom i stanovanjem, obnovljivim izvorima energije i voda, sakupljanjem kišnice i pročišćavanjem otpadnih voda, mogućnostima uzgoja povrća, voća i aromatičnog

⁸⁵ Knjižnica Fran Galović Koprivnica: program „Zelena knjižnica“. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=10&n=5> (12.9.2018.).

⁸⁶ Jelić Balta, V. Poljoprivredna i zelena knjižnica // HKD Novosti.73 (2017). Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1340> (11.9.2018.).

⁸⁷ Isto.

bilja u malim prostorima (na balkonima, u malim betoniranim dvorištima i sličnim urbanim površinama), a kao praktični zadatak morali su zajednički izraditi mali

Slika 5. Najava radionice "Permakultura u gradovima"⁸⁸

permakulturni vrt s aromatičnim i začinskim biljem u dvorištu knjižnice.⁸⁹ Organizirali su i nagradni natječaj za najbolji esej i najbolju fotografiju na temu Održivi gradovi, a nagrađene radove uvrstili su u spomenuti priručnik.

Dobar primjer uključivanja školske knjižnice u program „Zelena knjižnica“ je Knjižnica Osnovne škole Svetvinčenat u kojoj se od 2015. godine provode razne aktivnosti u svrhu podizanja svijesti djece o važnosti očuvanja okoliša. Učenicima se prikazuju animirani i dokumentarni filmovi primjereni njihovom

⁸⁸ Slika preuzeta sa: <http://www.gskos.unios.hr/index.php/radionica-permakultura-u-gradovima-2014/> (18.9.2018.)

⁸⁹ Mokriš S. Edukativno-kreativna radionica „Permakultura u gradovima“. // Knjižničarstvo : glasnik Društva knjižničarstva Slavonije i Baranje. 19, 1-2 (2015). Dostupno na: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2016/02/256_Mokris_2015_1-2.pdf (15.9.2018.).

uzrastu, a učenici nižih razreda nakon odgledanog animiranog filma svoje dojmove prenose na papir u obliku crteža.⁹⁰

Potaknuta programom „Zelene knjižnice“ Društva bibliotekara Istre, Ekonomski fakultet u Osijeku 2016. godine organizirao je Okrugli stol pod nazivom „Kreiranje knjižnica zelene boje“. Okrugli stol organiziran je kako bi se knjižnica povezala i s drugim knjižnicama, društvima, organizacijama, udrugama, ekološkim proizvođačima i drugim mogućim partnerima u okruženju koji provode društveno odgovorno, ekološko poslovanje i brinu o održivom razvoju.⁹¹ Kroz razgovor o aktualnim temama zaštite okoliša i održivog razvoja, te povezivanja u svrhu podizanja svijesti široj javnosti cilj je potaknuti druge knjižnice na implementiranje organizacijske kulture u kojoj će se donijeti i poštovati etički kodeks društveno odgovornog poslovanja i primjenjivati koncept održivog razvitka uz brigu o utjecaju na okoliš.⁹²

U Savici je mala skupina stanovnika naselja prepoznala knjižnicu kao mjesto u lokalnoj zajednici gdje će se sastati i osmisлити aktivnosti kojima će poboljšati ekološku, socijalnu i kulturnu kvalitetu života u svojoj lokalnoj sredini te osnivala Tranzicijsku grupu Savica (*TranS*) krajem 2015. godine.⁹³ Potaknuta grupom, Knjižnica Savica pokreće program Zelena knjižnica 2016. godine. Osim što je omogućila *TranSu* stalni termin za susrete u knjižnici, te sudjelovanje u provođenju programa i aktivnosti, Knjižnica svoje zeleno djelovanje provodi i kroz mnoge suradnje s drugim institucijama. Tako je u suradnji s kvartovskom osnovnom školom, koja je iskazala interes za zajedničkim razvojem zelenih

⁹⁰ Zelena knjižnica. // Osnovna škola Svetvinčenat. Dostupno na: http://os-svetvincenat.skole.hr/skola/projekti/zelena_knji_nica (15.9.2018.).

⁹¹ Ekonomski fakultet u Osijeku. Kreiranje knjižnica zelene boje. Dostupno na: <http://www.efos.unios.hr/kreativna-riznica/kreiranje-knjiznica-zelene-boje/> (15.9.2018.).

⁹² Isto.

⁹³ Dragaš, B.; Ercegovac, S. Program Zelena knjižnica u Knjižnici Savica - ishodište istoimenoga projekta Knjižnica grada Zagreba. //HKD Novosti 73, (3)2017. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1336> (13.9.2018.).

sadržaja, uključena u međunarodni ekološki projekt te je oformila Ekogrupu. Suradivala je također s Udrugom ZMAG (Zelena mreža aktivističkih grupa) s kojom su organizirali predavanja i radionice na temu ekologije.⁹⁴

Slika 6. Logo projekta "Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku"⁹⁵

Projekt *Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku* predstavljen je 2016. godine u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Cilj projekta je „izobrazba i senzibiliziranje korisnika, osobito studenata, za zaštitu i očuvanje prirode i okoliša, prirodnih bogatstava kao bitnoga elementa hrvatske kulturne baštine.“⁹⁶

U sklopu projekta knjižnica postavlja tematske izložbe, izložbe starih časopisa, knjiga, rječnika, plakata i ostalih zanimljivosti iz fonda Knjižnice, organizira virtualne tematske izložbe izabrane građe i motiva starih časopisa, knjiga, rječnika, plakata i sl., organizira predavanja znamenitih hrvatskih znanstvenika i prirodoslovaca, organizira manifestacije Zeleni sajam i

⁹⁴ Isto.

⁹⁵ Slika preuzeta sa: <http://www.narodni-list.hr/posts/320405003> (18.9.2018.).

⁹⁶ Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/nacionalna-sveucilisna-knjiznica-zagrebu-predstavila-projekt-zelena-knjiznica-zelenu-hrvatsku/> (15.09.2018.).

manifestacije Zeleni tjedan koja se održava u organizaciji Europske komisije te mnoštvo drugih aktivnosti.⁹⁷

Unutar projekta „Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku“ pokrenut je i „Zeleni festival“ organiziran u suradnji s Radnom grupom za zelene knjižnice HKD-a 2017. godine u prostoru Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Festival nosi slogan „(O)krenimo na zeleno“, a svrha Festivala bila je „približiti ovu važnu tematiku korisnicima Knjižnice i široj javnosti, dodatno istaknuti njezinu problematiku i ponuditi mogućnost drugoga izbora, učiniti pristupačnima programe znanstvenika i stručnjaka te predstaviti njihove spoznaje, radove i projekte.“⁹⁸ Uključivao je izlaganja i predstavljanja rezultata znanstvenih radova, predstavljanje ekoloških proizvoda, usluga i programa na štandovima te projekcije dokumentarnih filmova i tematskih emisija.⁹⁹

Knjižnice grada Zagreba također su dio zelenog pokreta sa svojim projektom „Zelena knjižnica za zeleni Zagreb“ kojeg su pokrenuli 2017. godine.

Slika 7. Logo projekta "Zelena knjižnica za zeleni Zagreb"¹⁰⁰

⁹⁷ Isto.

⁹⁸ Zeleni festival – (O)krenimo na zeleno // E-bilten. Dostupno na: <https://hcdbilten.wordpress.com/2018/05/11/zeleni-festival-okrenimo-na-zeleno/> (12.9.2018.).

⁹⁹ Isto.

¹⁰⁰ Slika preuzeta sa: <http://www.kgz.hr/hr/projekt-zelena-knjiznica-za-zeleni-zagreb/32340> (18.9.2018.).

Cilj im je da u sklopu svoje redovne djelatnosti educiraju javnost o zaštiti okoliša i održivome društvu. Projekt sadrži niz aktivnosti poput predavanja, radionica, predstavljanja knjiga, projekcija dokumentarnih filmova, akcija na javnim površinama, uređenja knjižničnoga prostora i knjižničnoga okoliša te izložbi. U ostvarivanju raznih aktivnosti surađuju s ustanovama, udrugama i pojedincima koji se profesionalno bave ekologijom ili aktivizmom u zajednici pridonose zaštiti okoliša i jačanju svijesti o održivome društvu.¹⁰¹

Da je program Zelene knjižnice i dalje živ, te da se aktivno radi na uključivanju drugih knjižnica u taj program dokaz je podrška i uključivanje knjižnica kroz godine pa sve do danas. Tako se je ove godine Knjižnica Građevinskog fakulteta u Osijeku također odlučila podržati ideju Zelene knjižnice, te širiti njene ciljeve. U projekt Zelena knjižnica uključila se prezentacijom o zelenim knjižnicama na stručnom skupu „24sata za održivu gradnju“ održanog na Fakultetu u sklopu obilježavanja Dana planeta Zemlje. Knjižnica si je postavila zadaću realizacije svoje „zelene funkcije“ kroz predavanja, radionice, predstavljanja knjiga, tematske izložbe, obilježavanje važnih eko-dana (Svjetski dan voda, Dan planeta Zemlje, Svjetski dan obnovljivih izvora energije, Svjetski dan zaštite okoliša i dr.), izdavačku djelatnost te oblikovanje tematskih zbirki knjižnične građe.¹⁰²

Uključivanje hrvatskih knjižnica u zeleni pokret i njihov doprinos u buđenju svijesti svojih lokalnih zajednica o okolišnim pitanjima nije ostalo nezapaženo, te je 2015. godine na 81. Svjetskom kongresu IFLA-e u Cape Townu

¹⁰¹ Projekt Zelena knjižnica za zeleni Zagreb. // Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/zelena-knjiznica/32340> (12.9.2018.).

¹⁰² Proglašenje Knjižnice GFOS-a zelenom knjižnicom. // Građevinski fakultet Osijek. Dostupno na: <http://www.gfos.unios.hr/knjiznica/programi-i-aktivnosti> (15.9.2018.).

u Južnoafričkoj Republici Petar Lukačić iz Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“, Koprivnica predstavio rad u suautorstvu s Ivanom Kraljevićem „Projekt Zelena knjižnica u Hrvatskoj“. U radu je opisan razvoj projekta „Zelena knjižnica“, te razni zeleni programi s kojima su se knjižnice diljem Hrvatske uključile u projekt.¹⁰³

Kako bi poticale uključivanje u zelene programe, knjižnice koje su nositelji projekata često objavljuju razne nagradne natječaje na ekološke teme. Jedan od takvih je natječaj za osnovne škole za dječje literarne radove „Zelena priča za zeleni planet“. Natječaj provodi Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu u sklopu projekta Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku, a prigodom 1. međunarodne konferencije o zelenim knjižnicama koji će se održati ove godine. Natječajem žele razviti svijest kod djece o vrijednosti očuvanja okoliša te potaknuti na aktivno sudjelovanje u ekološkim aktivnostima i promišljanjima o održivu razvoju.¹⁰⁴

Prva međunarodna konferencija o zelenim knjižnicama –*Lets Go Green!* u organizaciji Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, održat će se u studenom 2018. godine. Konferencije je prva takve vrste u svijetu i nastoji stvoriti smjernice i uvjete koji pomažu knjižnicama da pružaju zelene sadržaje i programe, promoviraju i unaprjeđuju svijest o očuvanju okoliša i održivom razvoju i jačaju postojeću suradnju između institucija koje dijele iste interese. Suorganizator konferencije je Hrvatsko knjižničarsko društvo - Radna skupina za zelene knjižnice, uz podršku Ministarstva kulture Republike Hrvatske.¹⁰⁵

¹⁰³ Kraljević, I.; P. Lukačić. Project Green library in Croatia. // IFLA WLIC 2015. Dostupno na: <http://library.ifla.org/1208/1/095-kraljevic-en.doc.pdf> (12.9.2018.).

¹⁰⁴ Zelena priča za zeleni planet. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/nagradni-natjecaj-za-osnovne-skole-zelena-prica-za-zeleni-planet/> (12.9.2018.).

¹⁰⁵ Let's go green. // The 1st International Conference on Green Libraries (2018). Dostupno na: <http://letsogreen.nsk.hr/> (12.9.2018.).

6. Zaključak

Zelena pismenost ljudi ključna je u razumijevanju problema koji se pojavljuju u okolišu oko nas i u samom odnosu prema okolišu. Knjižnice kao institucije koje su dio obrazovnog sustava i promicatelji korištenja informacija dužne su svojim korisnicima približiti probleme s kojima se svijet susreće. O zabrinutosti za okoliš govori se već desetljećima te su se i knjižnice kao informacijska središta uključile u borbu za podizanje svijesti i širenje zelene pismenosti unutar svojih lokalnih zajednica.

Prikazom razvoja samog pojma zelena pismenost možemo zaključiti da svi termini, od okolišne pismenosti, ekološke, obrazovanja za okoliš do zelene pismenosti imaju vrlo slične ciljeve i definicije, a to je zaštita okoliša i poticanje održivog razvoja na način da se kroz razne aktivnosti prikažu problemi s kojima se susreće ekologija, da se daju praktične smjernice na koji način djelovati kako bi se spriječile negativne posljedice, te što možemo promijeniti u ponašanju da pomognemo ostvarivanju ciljeva zaštite okoliša. Zelena pismenost potiče upravo tu promjenu, buđenje svijesti pojedinca, te učenje odnošenja prema okolišu. Prema tome možemo reći da je zeleno pismena osoba ona koja zna prepoznati problem koji ugrožava okoliš i uspješno primijeniti svoja znanja o okolišu kako bi utjecala na pozitivni ishod problema. Uključenost sve više knjižnica u programe zelenog opismenjavanja, te zainteresiranost korisnika za sudjelovanje u provođenju tih programa ukazuje da su se svi naponi oko podizanja svijesti pojedinaca i ustanova isplatili. U Hrvatskoj, iako kasnije, zeleni pokret je naišao na dobar odaziv kako knjižnica tako i javnosti, te su knjižnice same ili uz razne suradnje s institucijama koje brinu za okoliš i održivi razvoj uspjele pokrenuti niz zanimljivih i edukativnih programa i projekata. Svake godine knjižnice se uključuju u projekte sa sve kreativnijim idejama kako približiti okolišna pitanja svojim korisnicima. Kao rezultat toga stvara se zajednica ljudi osviještena da

mora djelovati kako bi se dogodile promjene što je na kraju i pokazatelj uspješnosti provođenja zelene pismenosti.

Knjižničari kao informacijski stručnjaci imaju moć širenja informacija te resurse, kojima uz malo motivacije i kreativnosti, na bezbroj mogućnosti korisnicima mogu predstaviti kako malim zelenim koracima mogu utjecati na bolji život danas, a svakim korakom dalje u tom smjeru svima iza nas stvoriti zeleniju i održivu budućnost.

7. Literatura

Akcijski plan za obrazovanje za održivi razvitak. Dostupno na: http://www.mzoip.hr/doc/akcijski_plan_za_oor.pdf (13. 9. 2018.)

Antonelli, M. The green library movement: an overview and beyond. // *Electronic Green Journal* 27, 1(2008). Dostupno na: <http://escholarship.org/uc/item/39d3v236> (13. 9. 2018.)

Denona Bogović, Nada; Čegar, Saša. Obrazovanje za održivi razvoj. // *Ljudski potencijali i ekonomski razvoj*. / Karaman Aksentijević, Nada (ur.). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Ekonomski fakultet Rijeka, 2012. Str. 232-242. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/542639.Obrazovanje_za_odrivi_razvoj.pdf (21.9.2018.)

Bugarski, M.; Surma Szabo, V. Projekt Gradske knjižnice Vukovar - Ekoknjižnica: Za prijateljstvo s prirodom. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 60, 2-3(2017), str. 295-303. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/195885> (12.9.2018.)

Chowdhury, Gobinda. Building environmentally sustainable information services: a green is research agenda. // *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 63, 4(2012), 633-647. Dostupno na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/asi.21703> (8.9.2018.)

Čadovska, Ivana; Tkalčić, Ana-Marija. Zelena pismenost kao dio strategije razvoja informacijske službe. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 60, 1 (2017), str. 65-77. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/189112> (12.9.2018.)

Defining environmental education. Dostupno na: <https://www.gdrc.org/uem/ee/1-1.html> (11.9.2018.)

Desha, C.; Hargroves, K.. Higher education and sustainable development (2014), str. 10. Dostupno na: https://eprints.qut.edu.au/69915/1/00_HE%26SD_Extracts_in_Full_-_Header-Footer.pdf (11.9.2018.)

Dragaš, B.; Ercegovac, S. Program Zelena knjižnica u Knjižnici Savica - ishodište istoimenoga projekta Knjižnica grada Zagreba. //HKD Novosti 73, (3) 2017. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1336> (13.9.2018.)

Dragaš, B. Zelene knjižnice za zelenu pismenost. // Vjesnik Bibliotekara Hrvatske 60, 4(2017). Str. 221-241. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/195928> (12.9.2018.)

Edwards, B. W. Sustainability as a Driving Force in Contemporary Library Design. // Library Trends 60, 1 (2011). Str. 190-214. Dostupno na: <https://www.semanticscholar.org/paper/Sustainability-as-a-Driving-Force-in-Contemporary-Edwards/050c1a6bf46ba4659dde1ff59361c34518baa6b8?tab=abstract> (15. 9. 2018.)

IFLA Green Library Award. // IFLA. Dostupno na: <https://www.ifla.org/node/10159> (12.9.2018.)

IFLA Green Library Award 2018 Winners announced. // IFLA. Dostupno na: <https://www.ifla.org/node/60935?og=479> (12.9.2018.)

IFLA statement on libraries and development. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/ifla-statement-on-libraries-and-development> (11.9.2018.)

Jelić Balta, V. Poljoprivredna i zelena knjižnica // HKD Novosti.73 (2017). Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1340> (11.9.2018.)

Knjižnica Fran Galović Koprivnica: program „Zelena knjižnica“. Dostupno na: <http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=10&n=5> (12.9.2018.)

Kraljević, I. 4. Nacionalna akcija „Pokrenimo zelene knjižnice“. Dostupno na: <http://zk.dbi.hr/4-nacionalna-akcija-pokrenimo-zelene-knjiznice/> (11.9.2018.)

Kraljević, I.; P. Lukačić. Project Green library in Croatia. // IFLA WLIC 2015. Dostupno na: <http://library.ifla.org/1208/1/095-kraljevic-en.doc.pdf> (12.9.2018.)

Kraljević, I. Zelena knjižnica : projekt Društva bibliotekara Istre. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013), str. 199-204. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/115224> (9.9.2018.)

Kreiranje knjižnica zelene boje. // Ekonomski fakultet u Osijeku. Dostupno na: <http://www.efos.unios.hr/kreativna-riznica/kreiranje-knjiznica-zelene-boje/> (15.9.2018.)

Kurbanoglu, S.; Boustany, J. From green libraries to green information literacy. // European Conference on Information Literacy (ECIL), Dubrovnik, 22.-23. listopada 2014. Str. 47-58. Dostupno na : https://www.researchgate.net/publication/284731109_From_Green_Libraries_to_Green_Information_Literacy (12.9.2018.)

LEED - leadership in energy & environmental design. Dostupno na: <http://leed.usgbc.org/leed.html> (11.9.2018.)

Livajić, Pero. Zaštita prirode i potrošača: Zeleni Festival i Eko zona... // Narodni List, 2017. Dostupno na: <http://www.narodni-list.hr/posts/320405003> (18.9.2018.)

Lyonska deklaracija o pristupu informacijama i razvoju. Dostupno na: [https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/20140911-IFLA%20Lyonska%20deklaracija-prijevod%20HKD\(1\).doc](https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/20140911-IFLA%20Lyonska%20deklaracija-prijevod%20HKD(1).doc) (12.9.2018.)

Matešić, Mirjana. Principi održivog razvoja u strateškim dokumentima Republike Hrvatske. // Socijalna ekologija 18, 3/4(2009), str. 323-339. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/54112> (7.9.2018.)

McBride, Brooke; Carol A. Brewer.; Alan R. Berkowitz; William T. Borrie. Environmental literacy, ecological literacy, ecoliteracy: what do we mean and how did we get here? // Ecosphere 4, 5 (2013), str. 1-20. Dostupno na: <https://esajournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1890/ES13-00075.1> (4.9.2018.)

Mokriš S. Edukativno-kreativna radionica „Permakultura u gradovima“. // Knjižničarstvo : glasnik Društva knjižničarstva Slavonije i Baranje. 19, 1-2 (2015). Dostupno na: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2016/02/256_Mokris_2015_1-2.pdf (15.9.2018)

Nacionalna strategija zaštite okoliša. // Narodne novine 46(2002). Dostupno i na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_04_46_924.html (7.9.2018.)

O projektu. // Zelena knjižnica. Dostupno na: <http://zk.dbi.relia.hr/o-projektu/> (12.9.2018.)

Ofak, Lana. Sudjelovanje javnosti u odlučivanju o pitanjima okoliša. // Hrvatska i komparativna javna uprava 9, 2(2009), str. 443-470. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/135760> (7.9.2018.)

Oluremi A. Abiolu ; Oluchi O. Okere. Environmental literacy and the emerging roles of information professionals in developing economies // IFLA Journal 38,1(2012), str. 53-59. Dostupno na:

https://www.researchgate.net/publication/254098282_Environmental_literacy_and_the_emerging_roles_of_information_professionals_in_developing_economies (11.9.2018.)

Permakultura u gradovima: vodič kroz osnove permakulture / (urednici) Lj. Mitoš Svoboda, S. Mokriš, M. Seleš. Osijek : Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, 2014.

Popis EE info točaka otvorenih u sklopu projekta. // Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj. Dostupno na: <http://www.eni.fzoeu.hr/info-edu/gdje-posavjet-ee-savjeti/adrese-ee-info-tocaka> (12.9.2018.)

Povelja o Zemlji. Društveno odgovorno poslovanje u Hrvatskoj. Dostupno na: <http://www.dop.hr/?p=708> (11.9.2018.)

Projekt Zelena knjižnica za zeleni Zagreb. // Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/zelena-knjiznica/32340> (12.9.2018.)

Radionica „Permakultura u gradovima“ 2014. Dostupno na: <http://www.gskos.unios.hr/index.php/radionica-permakultura-u-gradovima-2014/> (11.9.2018.)

Reitz, J. M. Online dictionary for library and information science. Dostupno na: https://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_g.aspx (12.9.2018.)

Robotić, D. Zelena knjižnica kao poticatelj razvoja ekoloških navika korisnika. // HKD Novosti 73(2017). Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1334> (12.9.2018.)

Roth, Ch. E. Environmental literacy: its roots, evolution and directions in the 1990s. // ERIC Publications; Reports – General (rujan 1992). Str. 5. Dostupno na: <https://eric.ed.gov/?id=ED348235> (12.9.2018.)

Samoborsko lepo cvetje. // Antikvarijat „Bono“. Dostupno na: <https://antikvarijat-bono.com/kategorije/biologija-veterina-flora-i-fauna-lovstvo/samoborsko-lepo-cvetje/> (18.9.2018.)

Stark, M.R. Information in Place: Integrating Sustainability into Information Literacy Instruction. // Electronic Green Journal 1, 32(2011), str. 1-16. Dostupno na: <https://escholarship.org/uc/item/1fz2w70p> (24.9.2018.)

Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske. // Narodne novine 30 (2009). Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html (12.9.2018.)

Šoštarić, Ana-Marija. Zelena knjižnica: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta, 2018., str. 7. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10098/1/Zelena%20knji%C5%BElica%20Diplomski%20-%20%C5%A0o%C5%A1tari%C4%87.pdf> (12.9.2018.)

Tbilisi Declaration (1977). Dostupno na: <https://www.gdrc.org/uem/ee/tbilisi.html> (11.9.2018.)

The Belgrade Charter. Dostupno na: <https://www.gdrc.org/uem/ee/belgrade.html> (11.9.2018.)

The Talloires Declaration: 10 Point Action Plan. Dostupno na: <http://ulsf.org/wp-content/uploads/2015/06/TD.pdf> (12.9.2018.)

UNESCO-UNEP. The Belgrade Charter. Connect: UNESCO-UNEP Environmental Education Newsletter 1, 1(1976), str. 1-9. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001533/153391eb.pdf> (12.9.2018.)

UNESCO-UNEP. Environmental Literacy for All. Connect: UNESCO-UNEP Environmental Education Newsletter 14, 2(1989), str. 1-8. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001535/153577eo.pdf> (12.9.2018.)

UNESCO-UNEP. The Tbilisi Declaration. Connect: UNESCO-UNEP Environmental Education Newsletter 3, 1(1978). Str. 1-8. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001563/156393eb.pdf> (12.9.2018.)

What is a green building? // Green libraries. Dostupno na: <http://www.greenlibraries.org> (12.9.2018.)

What we do. // Center for ecoliteracy. Dostupno na : <https://www.ecoliteracy.org/about> (12.9.2018.)

Zelena knjižnica. Dostupno na: <http://zk.dbi.hr/> (12.9.2018.)

Zelena knjižnica. Dostupno na: www.facebook.com/zelenaknjiznica (12.9.2018.)

Zelena knjižnica. Dostupno na: <https://www.youtube.com/user/DBIstre> (12.9.2018.)

Zelena knjižnica // Osnovna škola Svetvinčenat. Dostupno na: http://os-svetvincenat.skole.hr/skola/projekti/zelena_knji_nica (15.9.2018.)

Zelena knjižnica energetske efikasnosti. // Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj. Dostupno na: <http://www.enu.fzoeu.hr/info-edu/zelena-ee-knjiznica> (12.9.2018.)

Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/nacionalna-sveucilisna-knjiznica-zagrebu-predstavila-projekt-zelena-knjiznica-zelenu-hrvatsku/> (15.09.2018.)

Zelena priča za zeleni planet. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/nagradni-natjecaj-za-osnovne-skole-zelena-prica-za-zeleni-planet/> (12.9.2018.)

Zeleni festival – (O)krenimo na zeleno. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/zeleni-festival-okrenimo-na-zeleno/> (12.9.2018.)

8. Prilog 1. Popis slika

Slika 1: Logo projekta Društva bibliotekara Istre „Zelena knjižnica“ (str. 27)

Slika 2: Logo projekta Zelena knjižnica energetske efikasnosti u knjižnicama (str. 29)

Slika 3: Polica Zelene knjižnice energetske efikasnosti (str. 30)

Slika 4: Naslovnica publikacije Samoborsko lepo cvetje (str. 31)

Slika 5: Najava radionice "Permakultura u gradovima" (str. 34)

Slika 6: Logo projekta "Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku"(str. 36)

Slika 7: Logo projekta "Zelena knjižnica za zeleni Zagreb" (str. 37)